

www.gong.hr

PRIRUČNIK ZA PROMATRAČE

**POLITIČKIH STRANAKA, KANDIDATA I NEVLADINIH
ORGANIZACIJA**

NA LOKALNIM IZBORIMA 2009.

GONG, Zagreb, travanj 2009.

SADRŽAJ:

UVOD U PROMATRANJE IZBORA	3
PRAVA I DUŽNOSTI PROMATRAČA	4
NAJVAŽNIJE O LOKALNIM IZBORIMA	5
IZBORNI MATERIJALI	9
IZBORNI DAN - KORAK PO KORAK.....	10
KRIZNE SITUACIJE / INCIDENTI	16
DODATAK: O PRAVIMA I DUŽNOSTIMA PROMATRAČA.....	17

UVOD U PROMATRANJE IZBORA

ZAŠTO PROMATRATI IZBORE?

Transparentnost i otvorenost izbornog procesa provedenog u skladu sa zakonskom regulativom, osnovni su preduvjeti u **uspostavljanju, jačanju, ali i provjeri demokracije**. Mogućnost promatrača da promatraju i izvještavaju o izbornom procesu **doprinosi kontroli i transparentnosti procesa te jača povjerenje javnosti u izborni proces**. Osim toga, promatranje izbora važno je i zbog većeg **uključivanja građana u izborne aktivnosti**.

Stranački promatrači i promatrači kandidata važan su dio izbornog procesa zbog međusobne kontrole opozicije i vlasti, ali i kontrole rada biračkih odbora i izbornih povjerenstava, posebice kad u izbornim tijelima nema članova njihovih stranaka ili u slučaju kad su izborna tijela nestranačka (npr. na predsjedničkim izborima).

VAŽNE INFORMACIJE ZA PROMATRAČE

1. **Pročitajte ovaj priručnik prije dolaska na izbornu mjesto i svakako ga ponesite sa sobom**. Priručnik će vam tijekom dana biti važan saveznik te omogućiti da provjerite sve aspekte izbornog dana. Snalaženje u priručniku i vaša informiranost o izbornom procesu i svojim pravima promatrača, pomoći će vam da reagirate na točan i pravovremen način, a što je svakako jedna od uloga promatrača. Ovaj priručnik napisan je s ciljem da svaki promatrač na jednostavan način razumije i dobije sve potrebne informacije.

2. Sa sobom još **obavezno** ponesite:

- potvrdu od stranke / udruge ili suglasnost kandidata o imenovanju promatrača,
- identifikacijski dokument (osobna iskaznica, putovnica).

3. **Birački odbori i izborna povjerenstva nisu vaši neprijatelji**. Većina članova izbornih tijela trudi se svoj posao obavljati profesionalno. Neke od nepravilnosti koje ćete možda uočiti nisu rezultat (zlo)namjernog djela, već slučajnog propusta ili nedostatne edukacije biračkih odbora. Stoga će većina nepravilnosti biti uklonjena nakon što predsjedniku biračkog odbora ili njegovom zamjeniku ukažete na njih.

4. **Ne ometajte rad biračkog odbora, ne ometajte tijek izbornog procesa i ne razgovarajte s biračima**. Vaša je uloga da promatrate i zapisujete ono što se događa kako biste objektivno i točno izvijestili o situaciji na biračkom mjestu. U slučaju uočenih kršenja izbornih pravila, obratite se predsjedniku biračkog odbora (ili zamjeniku ukoliko je predsjednik odsutan) i ukažite mu na to. U slučaju da ne otkloni problem, omogućiti/dozvoliti daljnje kršenje pravila ili ih on sam nastavi kršiti, unesite primjedbu o tome u zapisnik o radu biračkog odbora te obavijestite svoju stranku/kandidata/udругu o incidentu.

5. **U slučaju da vam je onemogućeno promatranje, u slučaju kriznih situacija ili incidenata** (popis takvih situacija nalazi se pri kraju priručnika) i/ili u slučaju da vam se uskraćuje upisivanje primjedbi u zapisnik o radu biračkog odbora, o tome svakako obavijestite svoju stranku/kandidata/udругu kako bi oni mogli dalje postupiti.

6. **Ne razgovarajte s medijima**, osim u slučaju da ste za to dobili izričito dopuštenje svoje stranke / kandidata / udruge. Svako nekoordinirano istupanje promatrača u medijima, može naštetiti stranci/kandidatu/udruzi te izbornom procesu.

7. **Ukoliko tijekom promatranja ustanovite da je sve u redu i da niste naišli na nepravilnosti, to ne znači da ste loš promatrač!** To znači da su izbori na vašem biračkom mjestu ili na vašem području promatranja dobro organizirani i provedeni.

PRAVA I DUŽNOSTI PROMATRAČA¹ SUKLADNO ZAKONU²

► Pravo promatranja lokalnih izbora imaju **političke stranke, birači koji su predložili kandidate, nevladine udruge i međunarodne organizacije koje djeluju u Republici Hrvatskoj.**

► **Promatrači stranaka** dužni su izbornom tijelu čiji rad promatraju predočiti **potvrdu političke stranke** koja ih je odredila. Potvrdu izdaje i potpisuje osoba ovlaštena za zastupanje političke stranke, odnosno opunomoćenik kojega ta osoba ovlasti.

► **Promatrači nezavisnih kandidata** dužni su izbornom tijelu čiji rad promatraju predočiti **suglasnost nezavisnog kandidata.**

► **Promatrači nevladinih udruga** dužni su izbornom tijelu čiji rad promatraju predočiti **potvrdu nevladine udruge** koja ih je odredila. Potvrdu izdaje i potpisuje osoba ovlaštena za zastupanje udruge, odnosno opunomoćenik kojega ta osoba ovlasti. Nevladine udruge koje namjeravaju promatrati provedbu izbora dužne su najkasnije u roku od dvadeset dana od dana raspisivanja izbora zatražiti odobrenje za promatranje rada izbornih povjerenstava i biračkih odbora **od nadležnoga županijskog izbornog povjerenstva.**

► Političkim strankama, biračima koji su predložili kandidate, nevladinim udrugama i međunarodnim organizacijama **mora se omogućiti da imaju najmanje po jednog promatrača na biračkom mjestu ili pri izbornom tijelu.**

► **Pravo promatranja izbora obuhvaća** promatranje izborne promidžbe, tiskanje i korištenje izbornog materijala, cjelokupnog izbornog postupka, glasovanja, rada izbornih tijela i uvid u sav izborni materijal.

► **Promatrač ima pravo biti nazočan radu izbornog povjerenstva** za vrijeme održavanja sjednica, upozoravati na uočene nepravilnosti i tražiti njihovo otklanjanje, davati pisane, obrazložene primjedbe na rad izbornog tijela. Promatrač ima pravo zahtijevati presliku ili prijepis zapisnika o radu izbornog tijela čiji je rad promatrao.

► **Promatrač ne smije ometati rad izbornog tijela.** Predsjednik izbornog tijela može usmeno opomenuti promatrača koji ometa rad izbornog tijela te ga udaljiti, ako unatoč opomeni nastavi s ometanjem.

¹ Detaljno navedena prava i dužnosti promatrača nalaze se u dodatku Priručnika.

² Zakon o izborima općinskih načelnika, gradonačelnika, župana i gradonačelnika Grada Zagreba

NAJVAŽNIJE O LOKALNIM IZBORIMA (zakonski okvir)

► Na lokalnim izborima biraju se **predstavnici (vijećnici) u općinsko/gradsko vijeće i županijsku skupštinu i Skupštinu Grada Zagreba.**

► Od 2009. godine na lokalnim izborima birači izravno biraju i **općinskog načelnika, gradonačelnika i župana te njihove zamjenike.**

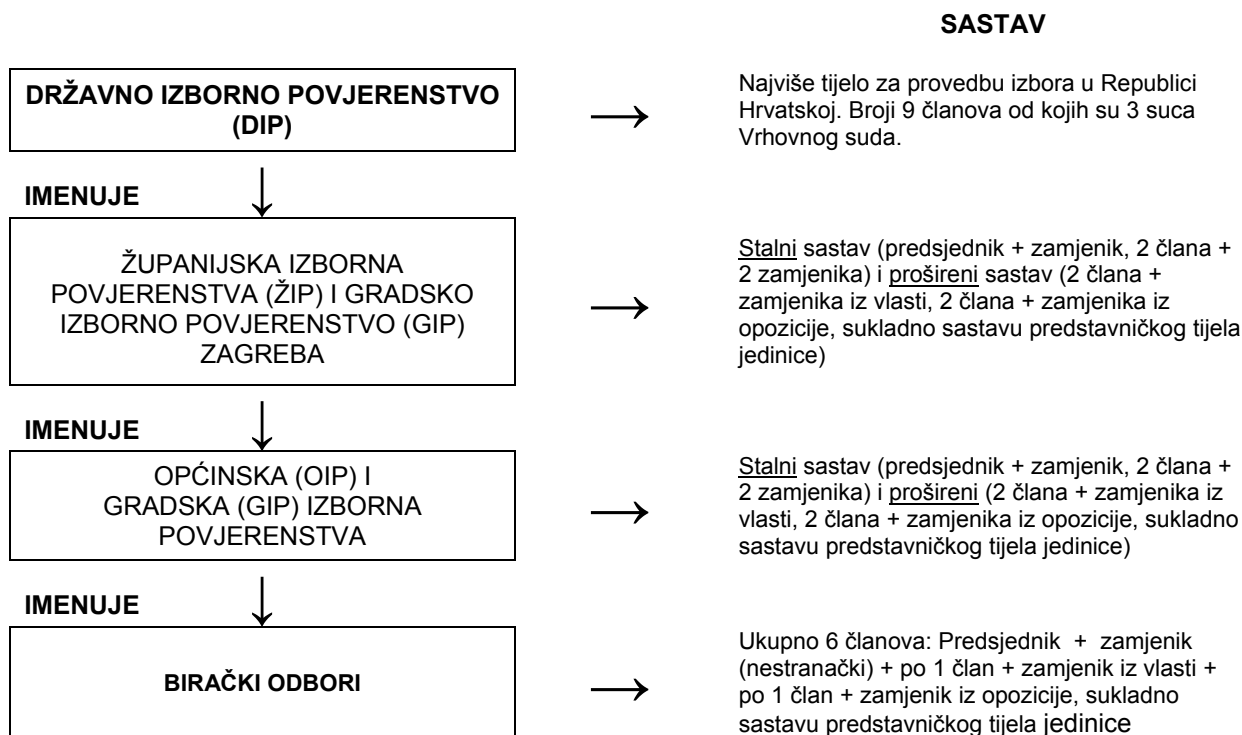
Birači biraju:			
LOKALNA SAMOUPRAVA		PODRUČNA (REGIONALNA) SAMOUPRAVA	
<i>Predstavničko tijelo</i>	<i>Izvršno tijelo</i>	<i>Predstavničko tijelo</i>	<i>Izvršno tijelo</i>
ČLANOVE OPĆINSKOG ILI GRADSKOG VIJEĆA	OPĆINSKOG NAČELNIKA ILI GRADONAČELNIKA (I ZAMJENIKE)	ČLANOVE ŽUPANIJSKE SKUPŠTINE ILI SKUPŠTINE GRADA ZAGREBA	ŽUPANA ILI GRADONAČELNIKA ZAGREBA (I ZAMJENIKE)
GLASAČKI LISTIĆ (zaokružuje se redni broj liste, svaka lista ima svoga nositelja)	GLASAČKI LISTIĆ (zaokružuje se redni broj kandidata)	GLASAČKI LISTIĆ (zaokružuje se redni broj liste, svaka lista ima svoga nositelja)	GLASAČKI LISTIĆ (zaokružuje se redni broj kandidata)

► Izbori za mjesnu samoupravu:

U mjestima gdje se istovremeno s lokalnim izborima **održavaju i izbori za vijeća mjesnih odbora i/ili gradskih četvrti**, građani će, uz četiri³ gore navedena listića, **dobiti još po jedan glasački listić za vijeće mjesnog odbora i/ili za vijeće gradske četvrti.**

³ Građani Zagreba dobit će dva listića na lokalnim izborima, jer Grad Zagreb ima status županije te jedan glasački listić za vijeće mjesnog odbora i jedan za vijeće gradske četvrti.

Tijela za provedbu izbora

► **Birački odbori** izravno provode glasovanje birača na biračkim mjestima, osiguravaju pravilnost i tajnost glasovanja te zbrajaju rezultate glasovanja na biračkom mjestu. **Članovi biračkog odbora ne smiju biti kandidati na izborima.**

Način uređenja biračkog mjesta

- Biralistište ne može biti u vjerskom objektu, objektu u vlasništvu, najmu, zakupu ili trajnom korištenju političke stranke te u prostorijama u kojima se poslužuju i konzumiraju alkoholna pića.
- Na biračkom mjestu mogu se isticati samo državni simboli: grb Republike Hrvatske i zastava Republike Hrvatske. Mogu se isticati i obilježja županija, gradova odnosno općina, u skladu s njihovim statutima.
- Prostorije u kojima će se glasovati treba urediti na način da se osigura tajnost glasovanja, tako da nitko iz ostalog dijela prostorije ne može vidjeti kako je glasač popunio glasački listić.
- Prije otvaranja biračkog mjesta birački odbor dužan je na vidljivom mjestu ispred prostorije u kojoj će se glasovati izvijestiti oglas s potpunim kandidacijskim listama i kandidatima kako bi se birači mogli informirati o svim kandidatima i listama.
- Birački odbor dužan je na prednju stranu svake glasačke kutije istaknuti glasački listić kakav se ubacuje u tu glasačku kutiju.

O popisima birača općenito

► U popisima birača upisani su svi punoljetni hrvatski državljani, osim onih koji su pravomoćnom sudskom presudom lišeni poslovne sposobnosti. Popis birača vodi se u uredu državne uprave za svaki grad/općinu prema prebivalištu birača.

► Uredi državne uprave obavljaju upis, ispis ili dopunu podataka o biračima na temelju podataka dobivenih od građana ili od nadležnih tijela državne uprave: policijska postaja/uprava dostavlja podatke o prijavi i odjavi prebivališta i punoljetnosti građana, matični uredi o umrlim biračima, a općinski sud o oduzimanju poslovne sposobnosti.

► **Izvatke iz zaključenog i potvrđenog popisa birača** ured državne uprave dužan je dostaviti općinskom ili gradskom izbornom povjerenstvu najkasnije 24 sata prije otvaranja birališta. Iz potvrđenog popisa birača **izlistavaju se izvaci iz popisa birača** za svako biračko mjesto.

► Na lokalnim izborima **ne postoji mogućnost glasovanja izvan mjesta svog prebivališta.**

Glasovanje uz potvrdu

► Hrvatski državljani koji imaju biračko pravo, a nisu upisani u izvode zaključenih i potvrđenih popisa birača dostavljenih na biračka mjesta, mogu na dan izbora dokazati biračko pravo potvrdom za glasovanje nadležnog ureda državne uprave, budući da na izborni dan policijske postaje izdaju potvrdu o prebivalištu na osnovu koje uredi državne uprave izdaju potvrdu za glasovanje.

► Građani koji su promijenili prebivalište nakon zaključivanja popisa birača, glasaju u mjestu prebivališta u kojemu su upisani u popis birača.

Glasanje posebnih skupina birača

► **Osobe na službi u oružanim snagama RH, članovi posada pomorskih i riječnih brodova pod hrvatskom zastavom i osobe lišene slobode** ne glasuju na posebnim biračkim mjestima, već moraju biti u mjestu svog prebivališta ukoliko žele glasovati.

► Osobe s tjelesnom manom i nepismene osobe

Osoba koja zbog tjelesne mane ili nepismenosti nije u mogućnosti osobno glasovati, mora doći na biračko mjesto s osobom od povjerenja koja će u njeno ime i po njenoj uputi izvršiti glasovanje.

► Osobe koje nisu u mogućnosti pristupiti na biračko mjesto

Kada birač nije u mogućnosti pristupiti na biračko mjesto, a ukoliko želi glasati, mora o tome pravovremeno obavijestiti birački odbor. Na izborni dan, dva člana biračkog odbora idu u obilazak birača. Glasanje se obavlja tako što glasač stavlja glasački listić u omotnicu koju zalijepi, članovi biračkog odbora nose omotnicu na biračko mjesto i pred ostalim članovima biračkog odbora otvaraju omotnicu (kuvertu) i bez pregledavanja presavijenog glasačkog listića (radi osiguravanja tajnosti glasovanja) isti ubacuju u odgovarajuću glasačku kutiju. Birački odbor u Zapisnik o radu upisuje podatke o osobama koje su glasovale na ovaj način.

► Prognanici i raseljene osobe

Prognanici i raseljene osobe u glasuju samo na biračkom mjestu svoga prebivališta.

Zaštita izbornog prava – VAŽNO!

Prigovor radi kršenja izbornih pravila u postupku kandidiranja ili u postupku izbora mogu podnijeti kandidati, stranke, 100 birača ili 5% birača izborne jedinice.

Prigovor na rad ŽIP-a podnosi se DIP-u, a na rad GIP/OIP-a i biračkih odbora podnosi se ŽIP-u, i to u roku od 48 sati od radnje na koju se stavlja prigovor.

Zaštita izbornog prava ostvaruje se i podnošenjem žalbe Ustavnom sudu protiv rješenja DIP-a ili ŽIP-a o prigovoru u roku od 48 sati od primitka rješenja.

Iz kaznenog zakona:

Povreda slobode odlučivanja birača Članak 116.

Tko silom, ozbiljnom prijetnjom, podmićivanjem ili na drugi protuzakonit način utječe na birača da na izborima ili prigodom glasovanja glasuje za ili protiv određenog kandidata, odnosno glasuje za ili protiv opoziva, ili glasuje za ili protiv određenog prijedloga u referendumu, ili uopće ne glasuje, kaznit će se novčanom kaznom ili kaznom zatvora do jedne godine.

Uskrata biračkog prava Članak 117.

Tko u obavljanju povjerene mu dužnosti u svezi s izborima drugoga protuzakonito ne uvede u popis birača, ili ga izbriše iz tog popisa, ili mu na drugi način uskrati biračko pravo, kaznit će se novčanom kaznom ili kaznom zatvora do jedne godine.

Zlouporeba izbornog prava Članak 118.

Birač koji ponovno glasuje nakon što je već glasovao ili birač koji na izborima ili prigodom glasovanja glasuje umjesto drugoga pod njegovim imenom, kaznit će se novčanom kaznom ili kaznom zatvora do jedne godine.

Povreda tajnosti glasovanja Članak 119.

(1) Tko pri izboru ili glasovanju povrijedi tajnost glasovanja, kaznit će se novčanom kaznom ili kaznom zatvora do jedne godine.

(2) Kaznom iz stavka 1. ovoga članka kaznit će se tko silom, ozbiljnom prijetnjom ili na drugi protuzakonit način traži od birača da kaže za koga je glasovao ili kako je glasovao.

Uništenje izbornih isprava Članak 120.

Tko uništi, prikrije, ošteti ili neovlašteno odnese kakvu ispravu o izborima ili glasovanju ili kakav predmet koji služi za izbor ili glasovanje, kaznit će se novčanom kaznom ili kaznom zatvora do jedne godine.

Izborna prijevara Članak 121.

(1) Tko dodavanjem, oduzimanjem, brisanjem glasova ili na drugi način krivotvori ishod izbora ili glasovanja, kaznit će se kaznom zatvora od tri mjeseca do tri godine.

(2) Za pokušaj kaznenog djela iz stavka 1. ovoga članka počinitelj će se kazniti.

Podnošenje kaznene prijave

► Svaki građanin može samostalno podnijeti kaznenu prijavu zbog uočenih kaznenih djela propisanih Kaznenim zakonom (članci 116., 117., 118., 119., 120. i 121.) odlaskom u policijsku postaju ili nadležno državno odvjetništvo.

IZBORNI MATERIJALI

Dan prije izbora, birački odbori dobit će od općinskog/gradskog izbornog povjerenstva (u daljnjem tekstu O/GIP) **sljedeće materijale:**

Četiri izvotka iz popisa birača za biračke odbore i to:

- 1) izvadak iz popisa birača za izbor članova općinskog/gradskog vijeća;
- 2) izvadak iz popisa birača za izbor članova županijske skupštine;
- 3) izvadak iz popisa birača za izbor općinskog načelnika/gradonačelnika i
- 4) izvadak iz popisa birača za izbor župana;

Biračkim odborima u Gradu Zagrebu dostavit će se po dva izvotka iz popisa birača i to:

- 1) izvadak iz popisa birača za izbor članova Gradske skupštine Grada Zagreba i
- 2) izvadak iz popisa birača za izbor gradonačelnika Grada Zagreba;

Oglase i to:

- oglase sa svim kandidacijskim listama s pregledno navedenim imenima i prezimenima svih kandidata za članove predstavničkih tijela kao i zbirne liste;
- oglase zbirnih lista kandidatura za izbor općinskog načelnika/gradonačelnika/župana s pregledno navedenim imenima i prezimenima kandidata i zamjenika kandidata;

Glasačke listiće i to:

- 1) glasačke listiće za izbor članova općinskog/gradskog vijeća (roza boje);
- 2) glasačke listiće za izbor članova županijske skupštine (svijetlo smeđe boje);
- 3) glasačke listiće za izbor općinskih načelnika/gradonačelnika (bijeke boje) i
- 4) glasačke listiće za izbor župana (plave boje);

Biračkim odborima u Gradu Zagrebu bit će dostavljena po dva glasačka listića i to:

- 1) glasački listići za izbor članova Gradske skupštine Grada Zagreba (svijetlo smeđe boje) i
- 2) glasački listići za izbor gradonačelnika Grada Zagreba (plave boje);

Zapisnike o radu biračkih odbora (četiri različita zapisnika);

Pribor za glasanje: glasačke kutije s priborom za pečačenje, više kemijskih olovaka, više grafnih olovaka, više listova bijelog papira, više omotnica, iskaznice za promatrače koji dođu na biračko mjesto bez posebnih iskaznica.

IZBORNI DAN - KORAK PO KORAK

PROCEDURA NA IZBORNI DAN	PODSJETNIK ZA PROMATRAČE
Prije otvaranja biračkog mjesta	
Promatrač koji prati rad biračkog odbora ima pravo biti nazočan radu biračkog odbora od pripremanja biračkog mjesta prije njegovog otvaranja, za vrijeme glasovanja, prebrojavanja glasačkih listića i utvrđivanja rezultata glasovanja te stavljati primjedbe u zapisnik o radu biračkog odbora.	Dođite na biračko mjesto najkasnije pola sata prije otvaranja – u 6 i 30 , kako biste bili prisutni prilikom pečačenja biračke kutije.
Promatrač je dužan izbornom tijelu čiji rad namjerava promatrati predložiti potvrdu stranke/kandidata ili udruge kojom je imenovan kao promatrač .	Predstavite se predsjedniku, a potom i ostalim članovima biračkog odbora te drugim promatračima ukoliko su prisutni. Biračkom odboru pokažite vašu potvrdu o imenovanju ili suglasnost kandidata.
Prije početka glasovanja , birački odbor donijet će zaprimljene izborne materijale i urediti biračko mjesto. Na biračkom mjestu mogu se isticati samo državni simboli – zastava i grb Republike Hrvatske. Mogu se isticati i obilježja županija, gradova/općina u skladu s njihovim statutima.	Promotrite uređenje biračkog mjesta i materijale dostavljene od izbornog povjerenstva. Je li biračko mjesto pravilno uređeno? Je li birački odbor zaprimio sve materijale? Jesu li izvješeni oglasi s potpunim kandidacijskim listama i kandidatima na mjestima koja su vidljiva i pristupačna biračima?
Promatrač ima pravo uvida u cjelokupni izborni materijal.	Imate pravo izvršiti brojanje zaprimljenih glasačkih listića te pravo uvida u izvratke iz popisa birača , ukoliko smatrate da je to potrebno.
Nakon što su svi članovi biračkog odbora i promatrači utvrdili da su kutije prazne, pristupit će se pečačenju glasačkih kutija .	Provjerite jesu li glasačke kutije prazne i propisno zapečaćene . Je li birački odbor zaljepio primjerke glasačkih listića na kutije?
Unutar biračkog mjesta i 50 m u okolici biračkog mjesta ne smiju biti izvješeni promidžbeni materijali političkih stranaka i kandidata (traje izborna šutnja).	Krši li se izborna šutnja? Postoje li plakati i drugi promidžbeni materijali političkih stranaka ili kandidata unutar, izvan ili u blizini biračkog mjesta? Nalaze li se organizirani aktivisti neke

	političke stranke/kandidata u blizini biračkog mjesta?
Glasovanje	
Biračka mjesta otvaraju se u 7:00.	Je li biračko mjesto otvoreno na vrijeme?
Tijekom glasovanja promatrač se mora smjestiti u prostoriji tako da ne ometa rad biračkog odbora, ali da ima dobar pregled svih radnji u vezi glasovanja.	Sjednite sa strane tako da ne remetite odvijanje procesa glasovanja, ali tako da jasno možete vidjeti odvijanje cijele procedure. Promatrajte poštuje li se izborna procedura. Je li vas netko pokušao zastrašiti kako biste otišli?
Glasovanje se obavlja osobno, glasačkim listićima. Glasovanje se obavlja uz predočenje važeće osobne iskaznice ili putovnice.	Slijedi li birački odbor propisanu proceduru identifikacije birača , provjerom dokumenata?
Nakon evidentiranja u svakom od četiri izvatka iz popisu birača (zaokruživanja rednog broja ispred imena birača koji je pristupio glasovanju), biraču se izdaju glasački listići.	Zaokružuje li birački odbor redni broj birača u svakom Izvatku iz popisa birača? Izdaje li se biraču samo po jedan glasački listić za svake izbore?
Birački odbor dužan je po uputi DIP-a listiće za svake izbore pomiješati tako da nisu složeni po serijskim brojevima i lepezasto ih postaviti licem okrenutim prema dolje da se ne vidi serijski broj listića koji se uručuje biraču.	Je li birački odbor pomiješao listiće i postavio ih glasačke lepezasto licem okrenutim prema dolje?
Birač odlazi na mjesto za glasovanje. Sloboda opredjeljenja birača i tajnost njihova glasovanja zajamčeni su Ustavom. Svi birači zaokružuju jedan redni broj na glasačkom listiću. Popunjeni glasački listić birač ubacuje u glasačku kutiju prema vrsti listića.	Je li biračima omogućena tajnost glasovanja? Je li birački odbor na mjestu predviđena za ispunjavanje listića stavio kemijske olovke? Je li biračima bilo dozvoljeno da popunjavaju svoje glasačke listiće izvan mjesta predviđenog za njihovo popunjavanje?
Pravo je i dužnost birača da glasuje samo jedanput. Nitko ne može glasovati u ime druge osobe!	Je li bilo slučajeva obiteljskog glasovanja? Je li netko glasovao u ime druge ili drugih osoba?

<p>Ukoliko mu se tijekom glasovanja obrati birač, promatrač je dužan uputiti ga predsjedniku biračkog odbora.</p>	<p>Niste ovlašteni davati upute biračima. Uputite birače na predsjednika biračkog odbora.</p>
<p>Ukoliko promatrač na biračkom mjestu uoči nepravilnost dužan je o tome izvijestiti predsjednika biračkog odbora.</p>	<p>Predsjedniku biračkog odbora, a ukoliko je odsutan njegovom zamjeniku, ukažite na uočene nepravilnosti.</p>
<p>Ukoliko predsjednik biračkog odbora ne otkloni ili nije u mogućnosti otkloniti nepravilnost, promatrač ima pravo upisati primjedbu u zapisnik o radu biračkog odbora i tražiti od predsjednika biračkog odbora ili člana koji je primio primjedbu da mu potpiše primitak primjedbe.</p>	<p>Ukoliko predsjednik biračkog odbora ne ukloni/riješi problem na koji ste ga upozorili, upišite podatak o nepravilnosti te podatak o vašoj opomeni u formi primjedbe u zapisnik o radu biračkog odbora.</p> <p>Primjedba se piše na komad bijelog papira. Preporučamo da se umetne u zapisnik o radu biračkog odbora do 19 sati, a koliko ćete imati primjedbi nakon 19:00, kad započinje prebrojavanje glasačkih listića, vrijedi ista procedura.</p>
<p>Ukoliko su se biračkom odboru za glasovanje prijavile bolesne i nemoćne osobe, najmanje 2 člana biračkog odbora idu u obilazak, noseći glasačke listiće i omoćnice. Članovi biračkog odbora ići će u obilazak bolesne i nemoćne osobe samo u slučaju ako je birač dostupan biračkom odboru te ako birački odbor ocijeni da će takvo glasovanje moći provesti bez ometanja glasovanja na biračkom mjestu.</p> <p>Prilikom glasovanja, birač će sam presaviti glasački listić, staviti ga u zasebnu omoćnicu (kuvertu) i zatvoriti je u prisutnosti članova biračkog odbora.</p> <p>Članovi biračkog odbora će, po povratku na biračko mjesto, pred ostalim članovima biračkog odbora otvoriti omoćnicu i presavijeni listić ubaciti u odgovarajuću glasačku kutiju.</p> <p>Predsjednik biračkog odbora upisat će u Zapisnik ime i prezime birača koji je glasovao na ovaj način.</p>	<p>Je li poštivana procedura odlaska članova biračkog odbora kod bolesnih i nemoćnih osoba?</p> <p>Imate pravo s biračkim odborom otići u obilazak bolesnih i nemoćnih birača.</p> <p>Jesu li članovi biračkog odbora po povratku na biračko mjesto otvorili omoćnicu pred ostalim članovima biračkog odbora te, bez pregledavanja glasačkog listića, presavijeni listić ubacili u odgovarajuću glasačku kutiju?</p>
<p>Birač koji zbog tjelesne mane (slijepa osoba, osoba bez ruku) ili zbog toga što nije pismen ne može samostalno glasovati, ima pravo doći na biračko mjesto s drugom osobom od povjerenja (pismena osoba) koja ne smije biti član biračkog odbora. Osoba će po biračevoj ovlasti i uputi zaokružiti redni broj na glasačkom listiću. Predsjednik</p>	<p>Poštuju li članovi biračkog odbora proceduru glasovanja slijepih osoba, osoba bez ruku ili nepismenih osoba?</p>

<p>biračkog odbora navest će u Zapisnik ime i prezime birača s tjelesnom manom ili nepismenog birača koji je glasovao na takav način.</p>	
<p>Ukoliko na biračko mjesto pristupi birač koji nije na izvatku iz popisa birača, a nije pogriješio biračko mjesto, birača se upućuje u nadležno tijelo po potvrdu za glasovanje.</p> <p>Policijska postaja izdaje potvrdu o prebivalištu birača ukoliko je birač nedavno prijavio prebivalište, a ured za opću upravu, koji radi na izborni dan, izdaje potvrdu za glasovanje na temelju potvrde o prebivalištu.</p>	<p>Je li poštivana propisana procedura kod onih birača koji nisu u popisu birača?</p> <p>Je li birački odbor upućivao birače u nadležno tijelo po potvrdu za glasovanje?</p> <p>Je li birački odbor uvažio potvrde za glasovanje koje su donosili birači i omogućio im glasovanje?</p>
<p>Birač koji nije upisan u popis birača i nema odgovarajuću potvrdu ne može glasovati.</p>	<p>Je li osobi koja nije upisana u popis birača i nije donijela odgovarajuću potvrdu bilo dozvoljeno glasovanje?</p>
<p>Na biračkom mjestu moraju neprekidno biti prisutni svi članovi biračkog odbora (3) ili njihovi zamjenici.</p>	<p>Jesu li u svakom trenutku na biračkom mjestu nazočna najmanje tri člana biračkog odbora ili zamjenici?</p>
<p>Atmosfera na biračkom mjestu treba biti takva da omogući normalan tijek glasovanja bez pokušaja uznemiravanja ili nagovaranja birača. Nitko ne može tražiti od birača objavu glasačkog opredjeljenja, nitko ne može biti pozvan na odgovornost zbog glasovanja ili zbog toga što nije glasovao.</p>	<p>Je li netko pokušao zастраšivati, ometati ili nagovarati birače?</p> <p>Je li bilo slučajeva nereda ili kaosa na biračkom mjestu?</p>
<p>Predsjednik biračkog odbora osigurava red i mir na biračkom mjestu za vrijeme glasovanja, kao i nakon zatvaranja birališta. U slučaju potrebe, može zatražiti pomoć policije koja je dužna postupiti u skladu sa svojim ovlastima. Nitko, osim pripadnika policije koja dolazi na poziv predsjednika biračkog odbora, ne smije doći na biralište naoružan.</p>	<p>Jesu li na biračkom mjestu prisutne uniformirane osobe (osim pripadnika policije koji su došli na poziv predsjednika biračkog odbora)?</p> <p>Jesu li prisutne neke druge neovlaštene osobe?</p>
<p>U slučaju da se za vrijeme glasovanja glasačka kutija potpuno napuni, ista se ne smije prazniti prije završetka glasovanja na biračkom mjestu, već se mora zatvoriti sigurnosnom naljepnicom na način da je u cijelosti zatvoren otvor kroz koji se glasački listić ubacuje.</p> <p>Takva puna glasačka kutija odlaže se na odgovarajuće mjesto – vidljivo članovima biračkog odbora i</p>	<p>Je li se s punom te novom praznom glasačkom kutijom postupilo prema navedenim procedurama?</p>

promatračima. Na mjesto nove glasačke kutije stavlja se nova potpuno prazna i zapečaćena kutija koja je prethodno pregledana.	
Brojanje glasova i utvrđivanje rezultata	
Biračko mjesto zatvara se u 19:00 . Svim biračima koji su se do 19:00 zatekli na biračkom mjestu, omogućit će se glasovanje.	Je li biračko mjesto zatvoreno na vrijeme ? Je li svim biračima koji su se zatekli na biračkom mjestu do 19:00 omogućeno glasovanje ?
Nakon zatvaranja biračkog mjesta, birački odbor pristupa brojanju glasova. Najprije se obavlja postupak brojanja glasova za predstavnička tijela (vijeća i skupštine), jedno po jedno, a zatim posebno za, jedne po jedne, kandidate za načelnika/gradonačelnika i župana. Postupci su isti.	Brojanje je važan i precizan dio izbornog procesa. U ocjenjivanju brojanja, morate biti sigurni da je procedura opisana u ovom priručniku u potpunosti poštivana .
Sve kemijske olovke sklanjaju se , a grafitne olovke dozvoljene su za zabilježbe koje radi predsjednik biračkog odbora.	Jesu li sa stola sklonjene sve kemijske olovke te koriste li se samo grafitne olovke u procesu prebrojavanja listića?
Najprije će se neupotrijebljeni glasački listići prebrojati, a potom spremiti u omotnice koje će se zapečatiti.	Jesu li neupotrijebljeni listići prebrojani i spremljeni u omotnice koje su zapečaćene prije otvaranja glasačke kutije ?
Zatim će se, sukladno izvratku iz popisa birača, utvrditi ukupan broj birača koji su pristupili glasovanju za te izbore . Također će se utvrditi broj birača koji su glasovali uz potvrdu, kao i onih koji su svoj glas dali u omotnicama.	Je li utvrđen ukupan broj birača koji su pristupili glasovanju na način da su izbrojane sve kategorije birača (iz izvratka, uz potvrdu, putem omotnica)?
Nakon otvaranja glasačke kutije, birački odbor pristupa prebrojavanju listića . Utvrđuje se ukupan broj glasačkih listića i nevažeci glasački listići koji se spremaju u posebnu omotnicu. Ukupan broj glasačkih listića u kutiji mora biti jednak ili manji od broja birača koji su glasovali sukladno izvratku iz popisa birača. Važeći glasački listić je onaj iz kojega se nedvojbeno može utvrditi za koju je listu ili kandidata birač glasovao . Nevažeci glasački listić je neispunjeni glasački listić, listić na kojem je zaokruženo više od propisanog broja lista/kandidata ili listić iz kojeg se ne može sa sigurnošću utvrditi za koga je birač glasovao.	Je li proglašavanje listića nevažecima i važecima opravdano ? Je li ukupan broj glasačkih listića u kutiji veći od broja birača koji su glasovali sukladno izvadcima iz popisa birača ? Jesu li nevažeci listići spremljeni u posebnu omotnicu ? Jesu li pravilno utvrđeni nevažeci listići?

<p>Pristupa se grupiranju važećih listića prema zaokruženim rezultatima te brojanju. Svaki član biračkog odbora ima pravo osobno prebrojati listiće. Izbrojeni listići spremaju se u omotnice s naznakom liste ili kandidata, koje se potom zalijepe.</p>	<p>Je li prebrojavanje listića bilo transparentno za sve članove biračkog odbora i promatrače? Jesu li svi članovi biračkog odbora dobili priliku osobno prebrojati listiće, ukoliko su to zatražili?</p>
<p>Nakon završetka brojanja listića, predsjednik biračkog odbora unosi podatke u zapisnik o radu biračkog odbora kemijskom olovkom. Svi članovi biračkog odbora imaju pravo staviti pisane primjedbe u zapisnik.</p>	<p>Jesu li svi članovi biračkog odbora i promatrači dobili priliku staviti pisane primjedbe u zapisnike o radu biračkog odbora, ukoliko su to zatražili?</p>
<p>Zapisnik potpisuju svi članovi biračkog odbora i imaju pravo dobiti njihov original.</p>	<p>Jesu li svi članovi biračkog odbora potpisali zapisnike i dobili primjerak istih, ukoliko su to zatražili?</p>
<p>Nakon brojanja listića i ispunjavanja zapisnika o radu biračkih odbora za sve pojedine izbore i razine, birački odbori nose cjelokupan izborni materijal u O/GIP, najkasnije u roku od 12 sati od zatvaranja birališta.</p>	<p>Je li opisana procedura primijenjena za sve izbore, jedne po jedne? Je li birački odbor odnio izborni materijal u O/GIP u propisanom roku od zatvaranja birališta?</p>
OIP/GIP // ŽIP	
<p>Promatrači imaju pravo pratiti provođenje izbora tijekom čitavog izbornog postupka, a napose rad izbornih povjerenstava na svim razinama te rad biračkih odbora.</p>	<p>Promatrači imaju pravo pratiti izborni materijal od biračkog mjesta do izbornog povjerenstva. Pravila za promatranje ostaju ista.</p>
<p>O/GIP ispunjavaju zapisnike o svom radu. Svaki član O/GIP-a i promatrači imaju pravo stavljati pismene primjedbe u zapisnike o radu O/GIP-a.</p>	<p>Jesu li svi članovi O/GIP-a i promatrači dobili priliku staviti pismene primjedbe u zapisnike o radu O/GIP-a, ukoliko su to zatražili?</p>
<p>O/GIP će utvrditi rezultate glasovanja na biralištima na svom području najkasnije u roku od 24 sata od zatvaranja birališta. Za izbor župana i županijske skupštine O/GIP će dostaviti izborne rezultate, zajedno sa zapisnikom o radu ŽIP-u, na način i u roku koji mu ono odredi.</p>	<p>Jesu li O/GIP utvrdili rezultate glasovanja u zadanom roku? Jesu li O/GIP odnijeli izborni materijal u ŽIP u zadanom roku?</p>

KRIZNE SITUACIJE / INCIDENTI

Ono što se za birački proces smatra kriznom situacijom ili incidentom je:

- nije Vam dozvoljen ulazak na biračko mjesto ili ste s njega bezrazložno udaljeni;
- bilo koji oblik fizičkog nasilja na biračkom mjestu;
- dulje zadržavanje uniformiranih osoba unutar biračkog mjesta za vrijeme glasovanja ako nisu došle na poziv predsjednika biračkog odbora;
- sustavno kršenje izbornog zakona i pravila;
- kršenje odredbi Kaznenog zakona;
- stvaranje kaosa na biračkom mjestu;
- nedostatak/nestanak glasačkog materijala;
- ubacivanje više od jednog glasačkog listića u kutiju;
- nakon otvaranja glasačke kutije ustanovljeno je da ima više glasačkih listića od ukupnog broja birača koji su pristupili glasovanju;
- birački odbor odbio je unijeti vašu primjedbu u zapisnik o radu biračkog odbora, kao i potpisati se na vaš primjerak primjedbe.

U slučaju neke od navedenih situacija, **unesite primjedbu u zapisnik o radu biračkog odbora, a svoju udругu, stranku ili kandidata za kojega promatrate izbore odmah obavijestite o incidentu.**

Napomena: Radi kršenja izbornih pravila, kandidati i stranke (kao i 100 birača ili 5% birača izborne jedinice) mogu podnijeti prigovor županijskom izbornom povjerenstvu, stoga o kršenju izbornih pravila izvještavajte informirano, točno i objektivno.

Pretpostavljamo da imate dogovoren interni protokol oko dojave takvih situacija, a ono što vam mi savjetujemo je da o incidentu izvijestite točno (broj i adresa biračkog mjesta, predsjednik biračkog odbora, opis situacije) i objektivno. Svako napuhavanje situacije ili vaše nepoznavanje pravila, osim što nije korektno, može se okrenuti protiv vas i vaše stranke/kandidata, ali i izazvati nepotrebne tenzije u zajednici.

Želimo vam ugodno promatranje izbora!

GONG

DODATAK: O PRAVIMA I DUŽNOSTIMA PROMATRAČA
IZVADAK IZ ZAKONA O IZBORIMA OPĆINSKIH NAČELNIKA, GRADONAČELNIKA, ŽUPANA I
GRADONAČELNIKA GRADA ZAGREBA

Članak 69.

Političke stranke, birači koji su predložili kandidate, nevladine udruge i međunarodne organizacije koje djeluju u Republici Hrvatskoj imaju pravo promatrati izbore.

Pravo promatranja izbora obuhvaća naročito promatranje izborne promidžbe, posebno tiskanje i korištenje izbornog materijala, cjelokupnoga izbornog postupka, glasovanja, rada izbornih tijela i uvid u sav izborni materijal.

Članak 70.

Promatrač kojeg odredi politička stranka dužan je izbornom tijelu čiji rad promatra predočiti potvrdu političke stranke koja ga je odredila. Potvrdu izdaje i potpisuje osoba ovlaštena za zastupanje političke stranke, odnosno opunomoćenik kojega ta osoba ovlasti.

Promatrač kojeg odrede birači koji su predložili nezavisnog kandidata dužan je izbornom tijelu čiji rad promatra predočiti suglasnost nezavisnog kandidata.

Članak 71.

Nevladine udruge koje namjeravaju promatrati provedbu izbora dužne su najkasnije u roku od dvadeset dana od dana raspisivanja izbora zatražiti odobrenje za promatranje rada izbornih povjerenstava i biračkih odbora od nadležnoga županijskoga izbornog povjerenstva.

Državno izborni povjerenstvo odlučuje o izdavanju odobrenja za promatranje svog rada.

Uz zahtjev za izdavanje odobrenja prilaže se rješenje o upisu u Registar udruga u prijepisu ili preslici.

Odluku o zahtjevu nevladine udruge nadležno izborni povjerenstvo bez odgode dostavlja na adresu sjedišta udruge ili ovlaštenoj osobi udruge.

Članak 72.

Promatrač kojeg je odredila nevladina udruga kojoj je dopušteno promatranje izbora dužan je izbornom tijelu čiji rad promatra predočiti potvrdu nevladine udruge koja ga je odredila. Potvrdu izdaje i potpisuje osoba ovlaštena za zastupanje udruge, odnosno opunomoćenik kojega ta osoba ovlasti. U potvrdi se navodi broj i datum odobrenja za promatranje rada izbornog tijela te izborni povjerenstvo koje je odobrenje izdalo.

Članak 73.

Promatraču kojega je odredila međunarodna organizacija koja djeluje u Republici Hrvatskoj (strani promatrač) status stranog promatrača odobrenjem utvrđuje Državno izborni povjerenstvo.

Prije početka praćenja izbornog postupka strani promatrači dužni su predsjedniku ili članu izbornog tijela čiji rad promatraju predočiti odobrenje iz stavka 1. ovoga članka.

Članak 74.

Prije početka praćenja izbora promatrači su dužni predsjedniku ili članu izbornog tijela čiji će rad promatrati predočiti:

- promatrač političke stranke – potvrdu političke stranke koja ga je odredila,
- promatrač nevladine udruge – iskaznicu koju mu je izdalo nadležno izborni povjerenstvo,
- strani promatrač – iskaznicu koju mu je izdalo Državno izborni povjerenstvo.

Ako nadležno izborni povjerenstvo promatraču nevladine udruge, na temelju pravodobno podnesenog zahtjeva, nije izdalo iskaznicu, promatrač će se identificirati rješenjem nadležnoga županijskoga izbornog

povjerenstva kojim je nevladinoj udruzi odobreno promatranje izbora i odlukom ovlaštene nevladine udruge o imenovanju promatrača.

Članak 75.

Za cijelo vrijeme promatranja promatrač je dužan nositi vidljivo istaknutu iskaznicu koju mu je izdalo nadležno izborno povjerenstvo.

Izborna tijela čiji se rad promatra ne smije zabraniti promatranje, ali može ograničiti broj promatrača ako prostorni uvjeti ili drugi neotklonjivi razlozi ne dopuštaju istodobno promatranje svim promatračima.

Političkim strankama, biračima koji su predložili kandidate, nevladinim udrugama i međunarodnim organizacijama mora se omogućiti da imaju najmanje po jednog promatrača na biralištu ili pri izbornom tijelu.

Članak 76.

Promatrač ima pravo promatrati cjelokupni izborni postupak, glasovanje, rad izbornih tijela, te ima pravo uvida u sve izborne materijale.

Promatrač je za vrijeme promatranja dužan poštivati odredbe ovoga Zakona te pisane i usmene upute Državnoga izbornog povjerenstva, izbornih povjerenstava u jedinicama lokalne i područne (regionalne) samouprave i biračkih odbora.

Izborna tijela dužna su svakom promatraču na jednak način i bez ograničenja omogućiti promatranje i praćenje svoga rada.

Članak 77.

Promatrač ima pravo biti nazočan radu izbornog povjerenstva za vrijeme održavanja sjednica, upozoravati na uočene nepravilnosti i tražiti njihovo otklanjanje.

Promatrač ima pravo davati pisane, obrazložene primjedbe na rad izbornog tijela. Primjedbe se prilažu zapisniku o radu izbornog tijela.

Promatrač ima pravo zahtijevati presliku ili prijepis zapisnika o radu izbornog tijela čiji je rad promatrao.

Članak 78.

Promatrač ne smije ometati rad izbornog tijela.

Predsjednik izbornog tijela usmeno će opomenuti promatrača koji ometa rad izbornog tijela.

Predsjednik izbornog tijela ovlašten je udaljiti promatrača, ako unatoč opomeni nastavi s ometanjem.

Članak 79.

Promatrač koji promatra rad biračkog odbora ima pravo biti nazočan radu biračkog odbora od pripremanja birališta prije otvaranja, za vrijeme glasovanja, prebrojavanja glasačkih listića i utvrđivanja rezultata glasovanja.

Promatrač ima pravo davati pisane, obrazložene primjedbe u zapisnik o radu biračkog odbora.

Birački odbor dužan je primiti primjedbu promatrača, priložiti je zapisniku o radu biračkog odbora i o tome izdati potvrdu.

Članak 80.

Promatrač može pratiti predaju izbornog materijala od strane biračkog odbora nadležnom izbornom povjerenstvu.

Promatrač smije dolaziti i odlaziti s biračkog mjesta, ne remeteći postupak glasovanja i rad biračkog odbora.

Promatrač može biti nazočan glasovanju i prebrojavanju glasova, upozoravati na nepravilnosti i tražiti njihovo otklanjanje, te u zapisnik izbornog tijela stavljati primjedbe.

Promatrač ima pravo dobiti presliku zapisnika izbornog tijela čiji je rad promatrao.

Članak 81.

Promatraču nije dopušteno:

- odgovarati na upite birača. Promatrač je dužan birača koji mu se obrati uputiti predsjedniku ili članu biračkog odbora,
- nositi oznake, značke, fotografije, promotivni ili drugi materijal koji može utjecati na birače,
- tonsko ili videosnimanje rada izbornih tijela,
- aktivno ili pasivno utjecati na birače.

Promatrač ne smije biti kandidat na izborima.